

Replik på Anneli Matssons kritik mot min recension av hennes bok

Av Stefan Blomberg, legitimerad psykolog och forskare vid Arbets- och miljömedicin i Linköping samt författare till boken Mobbing på jobbet – uttryck och åtgärder

Anneli Matsson (AM) har skrivit en text där hon kritiserar min recension av hennes bok *Kränt eller särbehandlad: KAKS – En modell för utredning av kränkande särbehandling* (2018). I texten kritiserar hon flera av mina frågor om, och angivna risker med, metodiken. Jag ska, kortfattat, försöka lyfta några delar här. Först vill jag dock kort bemöta hennes *ad hominem*-argument, det vill säga försöken att avvisa det jag skriver genom att misstänkliggöra mig och mina motiv. Jag tycker att det är tråkigt att AM går till personangrepp i sin text. För egen del kommer jag *inte* försöka tolka eller misstänkliggöra eventuella bakomliggande motiv.

AM beskriver mig som "Faktaundersökningsutbildare" vilket faktiskt inte stämmer. Jag har till dags dato aldrig genomfört en enda metodutbildning i Faktaundersökning och har heller inga ekonomiska intressen i faktaundersökning som metod. Jag genomför inte heller några faktaundersökningar. Däremot behärskar jag metodiken väl och har granskat ett flertal sådana utredningar samt varit second opinion. Jag har också handlett flera som genomfört sådana utredningar. Grunden till mina kunskaper står att finna i de kliniska utredningar som jag under många år genomfört som utredare på Arbets- och miljömedicin. Dessa utredningar är bl.a. inspirerade av docent Bo Edvardssons kritiska utvärderingsmetodik samt av faktaundersökningsmetodiken. I utvecklingen av vår kliniska metodik har jag och mina kollegor även fått input av professor Ståle Einarsen i Bergen. Från Einarsen m.fl. har jag också fått informell hjälp i min forskning. Därutöver har jag ingen särskild koppling till det som AM kallar "Bergen-gruppen". Jag är inte "knuten" till någon grupp eller något särskilt sammanhang utan är anställd på Arbets- och miljömedicin (AMM) i Linköping och forskar vid Linköpings universitet. När jag föreläser runt om i landet gör jag det dock ofta i min egen firma. Sen är jag dock en *förespråkare* för metoden (vilket jag nämner i recensionen) eftersom jag tycker den är gedigen, genomtänkt och bra. Den har använts i över tio års tid och utvecklades av Einarsen m.fl. på initiativ av norska Arbeidstilsynet (Arbetsmiljøverket) samt genomgick ett remissförfarande hos arbetsmarknadens parter i Norge innan den började användas.

Det kan också vara värt att nämna att jag för några år sedan blev tillfrågad om att starta en svensk metodutbildning i faktaundersökning. Jag tackade dock nej och överlät frågan till Metodicum som nu är de som håller i dessa utbildningar i Sverige. I vilken mån och omfattning jag kommer utbilda i metodiken i framtiden återstår att se. Det är inte omöjligt att jag kommer engagera mig mer i metodutbildningarna, men hittills har jag inte ägnat mig åt detta. Däremot beskriver jag metodiken översiktligt i mina föreläsningar om hantering av mobbing på arbetsplatser, och efter att ha läst AM:s bok beskriver jag kort att även KAKS-metodiken finns. AM:s bok ingår numera dessutom i den fördjupningslitteratur jag rekommenderar i slutet av mina föreläsningar.

När jag skrev recensionen var bakgrunden att flera bett mig ge en kommentar om vad jag tyckte om boken som jag då ännu inte hade hunnit läsa. Jag läste den i somras och tyckte den var mycket läsvärd och i stora delar bra. Jag skrev då en recension som jag lät en mindre krets konsulter och utredare (faktautredare) läsa där jag även rekommenderade dem att läsa boken. Flera bad mig då publicera texten så att fler skulle få tillgång till den vilket sedan blev

möjligt eftersom Thomas Jordan gärna publicerade den på sin blogg. Att jag inte hade möjlighet att titta på AM:s manus under tiden boken skrevs beklagar jag, men min arbetssituation har de senaste åren varit allt annat än optimal. Det är ett stort ansvar att granska och kritisera någons skapande och jag ansåg inte att jag då hade tillräcklig tid för att kunna göra det på ett rättvist sätt.

Jag blir av AM kritiserad för att inte förstå mig på kvalitativ metod samt att jag kritiserar en metodik som jag kan för lite om. Jag utgår dock från vad som står i hennes bok. Oavsett vad som lärs ut på AM:s licensieringskurser så recenserar jag endast en bok. När det gäller kvalitativ metod i allmänhet är jag dock inte obekant med detta eftersom jag vid sidan av min psykologutbildning även har en universitetsexamen i humaniora, med historia som huvudämne och teoretisk filosofi och socialantropologi som bredd.

Mina tre huvudinvändningar mot KAKS-metodiken i min recension var a) att intervjuerna såsom de beskrivs *gränsar* till kliniska bedömningar, b) att de utpekade inte vet vad som påstås om dem samt c) att det föreligger en risk för feltolkningar samt en förekomst av källkritiska brister.

När det gäller den första punkten så skriver jag faktiskt inte att intervjuerna verkligen *är* kliniska bedömningar, men att de kan ligga i *gränslandet*. Och om t.ex. en legitimerad psykolog bedömer frågor som rör en persons individuella hälsotillstånd så *måste* det journalföras. Detta måste en utredare (med sjukvårdslegitimation) faktiskt förhålla sig till. Däremot är det självklart högst rimligt att bedöma *risker* för ohälsa i arbetsmiljön. Men jag manar till en försiktighet så inte intervjuerna glider in på individuella kliniska bedömningar. För om det uppstår en journalplikt under en utredning måste helt plötsligt sekretessreglerna i HSL beaktas vilket kan komplicera situationen avsevärt.

När det gäller den andra punkten ser jag en betydande metodisk svaghet i att parterna inte har fullständig rätt till genmäle mot vad motparten har beskrivit. Här tror jag metodiken behöver utvecklas av rättssäkerhetsskäl. Min uppfattning är att ingen part egentligen ska bli överraskad när denne läser i rapporten vad motparten har berättat eller påstått. Går detta att lösa inom ramen för narrativa intervjuer? Jag är själv tveksam men kanske har jag fel.

När det sedan gäller den tredje punkten är jag helt enkelt orolig för kliniker som blir utredare och som sedan ska göra trovärdighetsbedömningar, baserat på individuella berättelser. Som jag skrev ska ju mitt eget skrå, psykologerna, vara experter på detta men vi har gång på gång misslyckats rejält med sådant – i både smått och stort. Mina exempel handlar helt enkelt om en stark kritik mot min egen profession i dessa frågor. För att bedöma trovärdighet i utredningar rekommenderar jag starkt en fördjupning i källkritisk metod, se till exempel docent Bo Edvardssons böcker om kritisk utredningsmetodik. Där finns mycket värdefullt att hämta. Om KAKS kompletteras med en tydlig källkritisk metodik faller en stor del av min invändning på denna punkt.

Avslutningsvis vill jag återigen slå fast att jag tycker boken är värdefull och bra på många vis, bland annat betoningen på utredning av processer vilket kan vara en svaghet i faktaundersökningsmetodikens händelseorienterade perspektiv.

Läs mer:

Min recension publicerad på Thomas Jordans blogg:

<http://blog.perspectus.se/?p=635>

Annelis replik på min recension:

<https://www.linkedin.com/pulse/replik-på-stefan-blombergs-recension-av-kränkt-eller-anneli-matsson/>

Referens: Blomberg, S. (2018). *Replik på Anneli Matssons kritik mot min recension av hennes bok*, publicerad på Thomas Jordans blog, blog.perspectus.se, 28.8 2018.